

BÁZEŇ PRED ŽIVOTOM

ALBERT SCHWEITZER

Dobré je: život zachovávať a životu napomáhať. Zlé je život hať a ničiť. Mravní sme, ak sa dokážeme zbaviť posadnutosti svojím, odložiť cudzotu voči iným a všetko, čo iní prežívajú okolo nás, spoluprežiť, spolupretrpieť. Takto nájdeme svoju vlastnú, nestratiteľnú, stále sa rozvíjajúcu a orientujúcu mravnosť; až vtedy sa stávame skutočnými ľuďmi.

Bázeň pred životom a spoluprežitie iného života je najväčšou udalosťou sveta. Príroda nepozná bázeň pred životom. Tisícorakým, tým najzmyslupnejším spôsobom život plodí a tisícorakým, tým najnezmyselnejším spôsobom život ničí. Na všetkých úrovniach života až po človeka rozprestiera sa medzi živými tvormi strašná vzájomná slepota. Majú len vôľu k životu, nemajú však schopnosť spoluprežiť to, čo sa deje v iných, trpia, ale nevedia spolutrieť. Tá veľká vôľa k životu, ktorá udržuje prírodu, je sama v sebe záhadným spôsobom rozdvojená. Živé bytosti žijú na úkor iných živých bytostí. Príroda ich necháva podstupovať tie najstrašnejšie surovosti. Vede hmyz inštinktívne k tomu, aby uložil svoje vajíčka do tela iného hmyzu, a tým ho utrúpil k smrti. Vede mravce k spojenectvu voči iným malým tvorom, aby ich usmrtili. Pozri na pavúka, aké ľstivé je dielo, ktorému ho naučila príroda! Keď sa na prírodu pozeráme zvonka, je krásna a veľkolepá, ale čítať v jej knihe je strašné. A jej krutosť je taká nezmyselná! Obetuje často ten najcennejší život tomu najnižšiemu. Napríklad dieťa vdýchne bacily tuberkulózy. Bude rásť, prospievať, ale utrpenie a predčasná smrť sa v ňom už udomácnili, pretože tieto najprimitívnejšie tvory sa budú rozmnožovať v jeho najušľachtilejších orgánoch. Ako často sa ma v Afrike zmocnilo zdesenie, keď som skúmal krv chorého na spavú nemoc! Prečo tu tento muž s ubolenou tvárou sedel a stonal: moja hlava, moja hlava? Prečo musel preplakať noci a nakoniec bezmocne zomrieť? Lebo sa tu pod mikroskopom objavili nenápadné, malé, jemné telieska, dlhé ani nie štyri tisícinové milimetre a nebolo ich ani veľa, často len zopár, takže som ich niekedy musel hľadať celé hodiny, kým som ich objavil. Tak stavia sama vôľa k životu svojím záhadným rozdvojením, život proti životu a spôsobuje inému životu utrpenie a smrť, nevinne-vinne. Príroda učí krutému egoizmu, prerušovanému len na krátke obdobia, kedy tvory vedené pudom životu pochádzajúcemu z nich určitý čas prejavujú lásku a pomoc. Avšak na tom, že zvierajú svoje mláďatá miluje až po sebaobetovanie, teda že tu je schopné spolupocítiť, ukazuje sa o to strašnejšie, že mu je odopreté spolucítenie s inými živočíchmi, ktoré k nemu takto nepatria.

Svet, prenechaný nevedomému egoizmu, je ako údolie ležiace v tme; len na vrcholoch je jasno. Všetci musia žiť v temnote, len jeden smie na svetlo: človek.

Len on smie spoznať bázeň pred životom, len on smie dospieť k schopnosti spolu-
prežívať, spolutrpieť, vystúpiť z nevedomosti, v ktorej sa plahočia ostatné tvory.
Toto poznanie je veľkou udalosťou vo vývoji bytia. V ňom sa vyjavuje pravda a dob-
ro, svetlo sa rozlieva nad temnotou, objavuje sa ten najhlbší pojem života – život,
ktorý je zároveň spolužitím, kde jednotlivec cíti vlnobytie celého sveta, kde v jednot-
livej existencii život ako taký dospieva k vedomiu seba samého; tu končí náš malý,
uzavretý život, život mimo nás vlieva sa do nášho.

My žijeme vo svete a svet žije v nás. Okolo tohto poznania vŕšia sa záhady.
Prečo sa zákon prírody a mravný zákon tak rozchádzajú? Prečo náš rozum nemôže
jednoducho prevziať a ďalej rozvíjať to, s čím sa v prírode stretá ako s prejavom
života, prečo sa musí vo svojom poznaní ocitnúť voči všetkému v takom príkrom
protiklade? Prečo musí v sebe nájsť celkom iné zákony ako tie, ktoré ovládajú svet?
Prečo sa musí rozísť zo svetom, aby mohol byť s dobrom? Prečo musíme prežívať
tento spor bez nádeje, že ho niekedy budeme môcť prekonať? Prečo namiesto har-
mónie rozpoltenosť? A tak ďalej a ďalej! Boh je sila, ktorá všetko udržuje. Prečo je
Boh, ktorý sa zjavuje v prírode, popretím všetkého, čo pociťujeme ako mravné?
Totiž sila, ktorá život zároveň zmysluplne utvára a nezmyselne ničí? Ako zjednotíme
Boha prírodnej sily s Bohom mravnej vôle, Bohom lásky, lebo tak si ho musíme
predstavovať, ak sa chceme pozdvihnúť k vyššiemu poznaniu života, k bázni pred
životom, k schopnosti spoluprežívať a spolutrpieť?

Namiesto toho, aby sme našu mravnosť mohli v nejakom uzavretom svetonázo-
re a v jednotnom pojme Boha upevniť, musíme ju stále brániť pred protirečieniami,
ktoré sa na ňu zo svetonázoru valia ako ničivý požiar. Musíme proti nim stavať
hrádzu – ale vydrží?

Ďalšie, čo ohrozuje našu schopnosť a vôľu k spoluprežívaniu, je stále sa vnucu-
júca myšlienka: je to márne. To, čo dokážeme urobiť pre to, aby sme zabránili
utrpeniu, aby sme utrpenie zmiernili, aby sme zachovali život, je jednoducho ničím
v porovnaní s tým, čo sa deje okolo nás bez toho, že by sme s tým mohli niečo
robiť.

Kráčaš po lesnom chodníku, slnko presvitá korunami stromov, vtáci spievajú,
tisícoraký hmyz bzučí v ovzduší, ale tvoja cesta, a to nemôžeš zmeniť, je smrť. Tu sa
trápi nejaký mravec a ty ho zašľapneš, tam chrobáček a ty ho rozmliaždiš, tam do-
padne tvoja noha na nejakého červíčka. Do nádhernej melódie života sa mieša me-
lódia utrpenia a smrti, ktorá pochádza od teba – nevinne vinného. A tak vo všet-
kom tom dobrom, čo chceš urobiť, cítiš strašnú bezmocnosť, že nemôžeš pomôcť
tak, ako by si chcel. Potom sa v tebe ozve hlas pokúšiteľa a hovorí ti: Prečo sa máš
trápiť, aj tak to ničomu nepomôže, nechaj to jednoducho tak, buď ľahostajný, bez-
myšlienkovitý a bezcitný ako iní.

A je tu ďalšie pokušenie. Spolutrpieť znamená trpieť. Kto raz zažil v sebe biedu
sveta, ten už nikdy nebude taký šťastný, ako by mohol byť bez tohto poznania. Vo
chvľách spokojnosti a radosti sa už nedokáže tak úplne odovzdať pohode, bieda,
ktorú zažil, je stále s ním. Stále nosí v sebe to, čo videl. Myslí na chudáka, ktorého
stretol, na chorého, ktorého videl, na osud človeka, o ktorom čítal, a do jeho radosti

sa vkráda žiaľ. A tak ďalej a ďalej. Vo veselej spoločnosti je odrazu duchom neprítomný. A tak sa pokušiteľ ozve znova: taktó predsa nemožno žiť! Človek predsa musí vedieť odhliadnuť od toho, čo sa deje okolo neho. Len žiadna prehnaná citlivosť! Vychovávaj sa k nevyhnutnej bezcitnosti! Obrň sa! Ak chceš žiť rozumne, prestaň myslieť, tak, ako nemyslia iní! Nakoniec dospievame až k tomu, že ak spoločíme a spolutrpíme, hanbíme sa za to. Skrývame to jeden pred druhým a správame sa, ako by to bolo niečo hlúpe, niečo, čoho sa rozumný človek musí zbaviť.

To sú tri veľké pokušenia, ktoré v nás nebadane ničia ten predpoklad, z ktorého pochádza dobro. Majte sa pred nimi na pozore!

Prvému sa ubráň tak, že si povieš: spolutrpieť a pomáhať je pre mňa vnútorná nevyhnutnosť. Všetko, čo môžeš urobiť, je vzhľadom k tomu, čo by sa urobiť malo, vždy iba kvapkou v mori, ale jedine to dá tvojmu životu zmysel a hodnotu. Tam, kde si, má prichádzať, pokiaľ je to v твоjich silách, vykúpenie, vykúpenie z biedy, ktorú prináša rozdvojená vôľa k životu, vykúpenie, aké môže priniesť iba človek, ktorý si toto všetko uvedomuje. To málo, čo môžeš urobiť, je veľa, ak len niekde môžeš nejakú bytosť zbaviť bolesti, trápenia a úzkosti, či už človeka, alebo iného tvora. Chrániť život, to je jediné šťastie.

Ďalšiemu pokušeniu, že spoluprežitie toho, čo sa odohráva okolo teba, ti spôsobí utrpenie, odolaj tak, že si uvedomíš, že s ochotou spolutrpieť spája sa aj schopnosť zdieľať radosť. Ak stratíš schopnosť trpieť spolu s inými, stratíš aj schopnosť prežiť s nimi ich šťastie. A aj keď vo svete vidíme len málo štastia, spoluprežívanie štastia okolo nás spolu s dobrom, ktoré môžeme vykonať my sami, je jediné šťastie, ktoré robí náš život znesiteľným. A nakoniec, veď ty vlastne vôbec nemáš právo povedať: chcem byť taký alebo onaký, lebo chcem byť šťastný. Ty musíš byť, aký byť máš, pravý, múdry človek. Človek, ktorý žije so svetom, človek, ktorý cíti svet v sebe; či pritom budeš podľa zvyčajného hodnotenia šťastnejší, alebo nie, je ľahostajný. Nie k šťastiu nás zaväzuje ten tajomný hlas v nás; byť mu verný, to je to jediné, čo nás môže uspokojiť.

Preto vám hovorím, nenechajte sa otupiť, buďte ostražití! Ide o vašu dušu. Keby som vás tu mojou rečou, v ktorej obnažujem svoje najskrytejšie myšlienky, mohol pohnúť k tomu, aby ste sa zbavili klamu, ktorým nás chce svet uspať, aby už nikto nežil bezmyšlienkovite, aby ste sa prestali báť bázne pred životom a mali odvahu žiť svoj život „pospolu“, bol by som spokojný a pokladal by som svoju snahu za požehnanú.

Z nemeckého originálu *Die Ehrfurcht vor dem Leben* preložil Imrich Sklenka